

>>> revista tradumàtica

La fragmentació del procés de traducció com a activitat industrial

Carme Colominas (carme.colominas@upf.edu)

Universitat Pompeu Fabra (Departament de Traducció i Interpretació)

Resum: El creixement espectacular del mercat i dels equips virtuals han fet que la traducció com a activitat econòmica s'insereixi en un procés complex que està lluny d'aquella tasca de naturalesa uniforme que no fa tants anys duia a terme una sola persona. En aquest nou paradigma el procés de traducció ha de ser necessàriament fragmentat i gestionat correctament. En aquest article es descriuen les diferents fases del procés de traducció com a activitat industrial, així com les tècniques i les eines necessàries per dur a (bon) terme encàrrecs de traducció de gran envergadura.

Paraules clau: gestió de projectes de traducció, tècniques i recursos, perfil professional del traductor, qualitat

1. Introducció

Tradicionalment l'entorn de treball del traductor havia estat el d'una persona que treballava sola — sovint massa sola — envoltada d'un munt de diccionaris i d'altres fonts de documentació en format paper. Com és ben sabut, la introducció de les noves tecnologies, també en aquest món, al llarg dels darrers deu anys ha fet que l'entorn de treball del traductor avui dia sigui radicalment diferent. Però no només l'entorn ha canviat, sinó que també ha canviat la manera de treballar. La traducció acostumava a ser la fase final d'un procés de producció documental, ja fos la redacció d'una carta comercial, d'un informe emès per una agència de qualitat, d'un nou manual d'instruccions o d'un discurs polític. En qualsevol cas, la traducció, com dèiem, s'associava tradicionalment (i malauradament) amb la fase final d'aquest procés, amb l'única tasca que quedava per fer i que calia enllestir independentment de la resta del procés i, per definició, sempre el més aviat possible. A més de restar deslligada de tot el procés de producció, la traducció se solia encarregar a un traductor que realitzava tot sol — per tant també de forma aïllada — tota la feina.

Tanmateix, en els darrers 10 anys l'escenari del mercat de la traducció ha canviat notablement.

D'una banda és indubtable que hi ha hagut un gran increment del volum de feina; segons un informe recent de l'empresa Allied Business Intelligence (Oyster Bay, New York) el mercat mundial de la traducció haurà crescut a finals del 2005 fins a 22,7 milers de milions de dòlars en comparació amb els aproximadament 12 milers de milions de l'any 2000; Microsoft duu a terme més de 1.000 projectes de localització a l'any, a Europa occidental hi ha al voltant de 100.000 persones traduint professionalment i arreu del món hi ha 317.000 traductors (Sprung, 2000). Sens dubte, els factors determinants en aquest espectacular increment que ha transformat la traducció en una indústria han estat la globalització de l'economia mundial i la comercialització d'Internet. Per a ser competitives i sobreviure en aquest nou paradigma les empreses han d'aprendre a treballar en contextos multiculturals i multilingües. D'una altra banda, l'entorn de treball del traductor tendeix cada cop més a la descentralització, és a dir que cada cop són més freqüents els equips de treball globals en els quals la tecnologia es troba al centre de tot el procés. El creixement del mercat i els equips virtuals han fet que la traducció com a activitat econòmica s'insereixi en un procés complex que està lluny d'aquella tasca de naturalesa uniforme que no fa tants anys duia a terme una sola persona. Avui dia el procés de traducció aglutina tants factors diferents (encàrrecs de grans volums, recursos humans deslocalitzats, recursos de dades compartits, terminis, controls de qualitat etc.) que una fragmentació del procés i una correcta gestió han esdevingut punts clau per tal de conduir un encàrrec de gran envergadura a bon port.

Des del punt de vista del traductor tot aquest seguit de canvis han fet necessària una modificació important del seu perfil professional i especialment de les habilitats que ha d'adquirir per tal d'inserir-se adequadament en el mercat. Podríem dir que la seva tasca s'ha multiplicat; el traductor no en té prou amb saber traduir sinó que ha de poder realitzar tasques pròpies d'un gestor de projectes, d'un informàtic, d'un documentalista, d'un terminòleg, d'un lingüista computacional, d'un redactor tècnic, d'un localitzador i a cops també d'un avaluador.

En aquest article es descriuen les diferents fases del procés de traducció com a activitat industrial , així com les tècniques i les eines necessàries per dur a (bon) terme encàrrecs de traducció de gran envergadura.

2. Fases d'un projecte de traducció

Bàsicament podem distingir quatre fases diferents: encàrrec i anàlisi, planificació del projecte, traducció i control de qualitat.

2.1 Encàrrec i anàlisi

El cicle d'un projecte de traducció comença amb una sol·licitud de pressupost i/o un encàrrec. Davant aquesta sol·licitud el gestor del projecte ha de fer el que es coneix com **l'anàlisi de viabilitat** del projecte, és a dir que ha de confrontar tota la informació necessària sobre els diferents participants interessats en el projecte (necessitats del client, disposició de professionals adequats, organització i estructura de la mateixa empresa, tecnologies disponibles etc.) per tal d'avaluar-ne la viabilitat. Durant aquest procés cal tenir en compte els següents punts :

- tipus de contingut cal traduir (document imprès, pàgines web...)

- funció de la traducció i destinatari(s)

- tecnologies que cal/es poden utilitzar

- recursos amb què compta

- disponibilitat de professionals necessaris

- equipament disponible

- terminis imposats pel client i possibilitat de complir-los

possibilitat d'acceptar altres encàrrecs paral·lelament

glossaris disponibles

tecnologies que cal/es poden utilitzar

traduccions prèvies disponibles

En el cas que sigui un encàrrec de traducció que inclou l'adaptació del document a la cultura meta caldria tenir informació sobre si cal localitzar dates, calendaris, nombres, mesures, adreces, URLs, gràfics, etc.

Amb aquesta informació a la mà és possible realitzar un pressupost i avaluar possibilitats i alternatives tant pel que fa al temps i els costos, com pel que fa als recursos.

2.2 Planificació del projecte

La següent fase és la planificació del projecte per tal d'identificar tots els elements a tenir en compte i les relacions entre tots ells. El projecte ja té un pressupost determinat i una sèrie de tasques identificades que hauran de dur a terme un equip de persones en uns períodes de temps estipulats i amb l'ajut d'una sèrie de recursos; és molt important que el gestor del projecte identifiqui tots aquests elements i els planifiqui escrupolosament. En projectes de gran envergadura les tasques se solen agrupar en blocs o paquets (de l'anglès *workpackages*). I a cada bloc de tasques s'associen professionals, calendari, recursos, pressupost, terminis i control de qualitat. El resultat de cada bloc (que pot ser el lexicó del projecte, les bases de dades terminològiques o un paquet de material alineat) pot estar encadenat amb el següent bloc de tasques, de manera que la compleció del projecte depèn en bona part d'una planificació acurada i realista. A més, la planificació, en el millor dels casos, hauria de considerar necessitats o problemes que es poden donar en el futur cicle vital del producte per tal de planificar les solucions per avançat. Pot ser que el mateix client no hi hagi pensat, però un bon professional hauria de preveure la possibilitat que, en el futur, el mateix producte hagi de ser traduït a altres llengües o hagi de ser modificat parcialment. El fet de tenir en compte aquest tipus de possibilitats per avançat pot contribuir a simplificar la feina en un futur.

2.2.1 Preparació dels recursos

Un cop planificat el projecte cal començar a preparar els materials i la documentació de què es disposa. Pel que fa a la terminologia cal fixar els glossaris que s'utilitzaran i cal identificar nous termes no inclosos en els glossaris existents. Per a aquesta darrera tasca resulten molt útils les eines d'extracció de terminologia. Els nous termes han de ser traduïts prèviament i introduïts a la base de dades. A banda de la terminologia pròpiament, el gestor pot crear un *lexicó* del projecte per tal de detectar mots no gramaticals amb un alt grau de repetició. La traducció prèvia d'aquests mots, tot i no ser termes, pot contribuir a un estalvi considerable de feina.

Per una altra banda cal recollir tota la documentació relacionada amb el projecte — tant en la llengua de partida com en la llengua d'arribada. En no poques ocasions el client disposa de grans quantitats de material ja traduït que pot ser transformat en una base de dades -d'una memòria de traducció. Aquesta informació és summament important per a l'equip de treball i l'èxit del projecte depèn en gran mesura de la correcta gestió d'aquesta informació. La documentació relacionada amb el projecte pot estar en forma de versions anteriors en ambdues llengües o bé en forma de memòria de traducció. En el primer cas el gestor del projecte optarà possiblement per crear una base de dades a partir d'aquest material mitjançant alguna eina d'alineació. El procés d'alineació consisteix a comparar el text d'origen i la seva traducció, fent coincidir els segments corresponents i unint-los com unitats de traducció d'una memòria de traducció. Les eines comercials generalment realitzen l'alineació d'unitats per frases. No obstant això, s'està estudiant la possibilitat de portar a terme l'alineació per sintagma o per *chunk*. Segons el tipus de document i especialment segons el format, aquesta tasca, que és pràcticament automàtica però encara requereix una revisió humana,

pot resultar més costosa en termes de temps. Tanmateix, el *reciclatge de materials* gairebé sempre resulta una inversió rentable a mig o llarg termini. Tant en cas de crear una nova memòria de traducció com en el de seleccionar-ne una ja existent el gestor haurà de tenir en compte qualsevol informació addicional que pogués ser necessària per al nou projecte. En el cas que es tracti, per exemple, d'una traducció per a un nou client és important que aquesta informació sigui afegida com valor del camp "client"; si per contra es desitja treballar amb una determinada secció de la base de dades, caldrà exportar subconjunts d'aquesta. Afegir material addicional a les unitats de traducció ja presents en una memòria de traducció és essencial per als processos de filtrat que es porten a terme en la base de dades de la memòria de traducció. Els camps definits són possibles criteris de selecció o filtratge a l'hora de:

- exportar una part d'una memòria de traducció
- concentrar la recerca, durant la traducció, en una determinada secció de la base de dades (per exemple, visualitzar només les unitats de traducció relacionades amb el mateix client, projecte, etc.).
- efectuar canvis globals en la memòria de traducció (per ex. reemplaçar un cert terme per un altre en totes les unitats de traducció d'un determinat projecte).

Un altre aspecte important en la correcta preparació d'un projecte de traducció és **la gestió de l'estructura d'arxius**. Per tal d'organitzar el treball i evitar pèrdues d'informació és essencial mantenir una estructura de carpetes que faciliti els processos de recerca i la realització de còpies de seguretat de distints tipus d'arxius, com textos originals, textos traduïts, bases de dades de memòries de traducció, bases de dades terminològiques, material de fons, informació administrativa (horaris, pressupostos, comunicacions importants amb els clients, etc.). Cada projecte hauria de tenir una carpeta de treball central amb una estructura de carpeta estàndard. Alguns sistemes de memòria de traducció ajuden a l'usuari a definir l'estructura de les carpetes.

Finalment, tenint en compte que els arxius a traduir poden estar en formats molt diferents, el traductor o gestor del projecte ha de tenir coneixements sobre diferents formats i estàndards. Per exemple, per a identificar correctament i traduir documents de XML, és important obtenir la DTD associada a l'arxiu de XML. El filtre XML que ve incorporat amb el sistema de memòria de traducció pot llegir aquesta definició DTD i intentar identificar les etiquetes en el text d'origen. No obstant això, interpretar la DTD pot requerir la intervenció de l'usuari.

2.3 Traducció

Evidentment la fase de la traducció pròpiament dita constitueix la part central i més important del projecte, a més de ser la part que estrictament només pot ser realitzada per professionals de la traducció. El traductor, a més de traduir, ha de saber usar i alimentar correctament la base de dades de la memòria de traducció. També ha de saber com usar i alimentar la base de dades terminològica mentre la traducció està en procés. La fase de la traducció també ha d'estar molt ben controlada pel gestor del projecte en el sentit que durant aquesta fase es comparteixen els recursos (memòries) i per tant és decisiu que estiguin correctament distribuïts i que els fluxos de treball siguin els previstos.

Una vegada completada la tasca de traducció els traductors han de realitzar controls de qualitat estàndard com la revisió per detectar si falten fragments, per garantir la consistència i la correcció ortogràfica. Els controls realitzats pel traductor en aquesta etapa, són coneguts com "control de qualitat intern", per oposició al control de qualitat que pot ser dut a terme pel gestor del projecte o proveïdor del servei de traducció.

2.4 Control de qualitat

A més de la revisió i el control d'ortografia que porta a terme el traductor, tots els projectes de traducció han d'incloure una fase de control de qualitat, que tingui en compte punts com: correcció gramatical, puntuació i terminologia, control que el text estigui complet i el format sigui correcte. Un cop duts a terme els controls necessaris, és molt important assegurar-se que totes les modificacions hagin quedat registrades en la memòria de traducció. En cas contrari, és molt probable que els errors emmagatzemats en la memòria de traducció es multipliquin quan la memòria sigui usada per a altres traduccions.

La revisió i el control ortogràfic són procediments estàndard del control de qualitat que qualsevol traductor ha de realitzar en qualsevol text traduït, fins i tot en el cas que s'estigui treballant per a un equip de traducció o un proveïdor i el text sigui editat i corregit per altres persones. Avui dia, els processadors de text en general com els sistemes de memòries de traducció porten incorporades eines que permeten detectar i corregir els errors ortogràfics i en alguns casos també els errors de consistència (en l'ús de la terminologia). De fet, la qualitat final de la traducció com a producte d'un procés complex com el que hem descrit al llarg d'aquest article, depèn no només del control de qualitat sinó de la qualitat de tots els aspectes implicats en el procés, és a dir de l'eficiència en el treball, de la cohesió de l'equip, de les tècniques de gestió etc.

Des del punt de vista de l'avaluació de la qualitat de la traducció, com sabem, la definició de qualitat encara es guia per criteris massa subjectius, és a dir que en molts casos depèn directament de les necessitats del client. En alguns àmbits, com en la indústria de l'automòbil, la garantia de qualitat s'identifica amb l'aplicació de normes com les DIN 2345, ISO9002, però en general no existeix un consens sobre estàndards de qualitat. Com a criteris generals per a controlar la qualitat cal establir una categorització d'errors, diferents nivells de gravetat i un nombre màxim d'errors acceptable per a cada categoria. Generalment el nombre màxim d'errors admissible correspon a un 1% del nombre total de paraules del document. Aquest és bàsicament el tipus d'estratègia implementat en el model desenvolupat per la *Localization Industry Standards Association* (LISA) per a l'avaluació de projectes de localització i que és pot ser aplicat també a projectes de traducció.

3. Conclusió

En el context actual de la traducció com a indústria, el procés de la traducció ha esdevingut un procés complex que requereix ser fragmentat en blocs de tasques per tal de poder ser gestionat adequadament. Aquesta fragmentació imposa al traductor nous reptes i noves possibilitats. Com hem vist al llarg de la descripció del procés, avui dia el traductor, a més de traduir, ha de conèixer altres aspectes relacionats i ha d'adquirir altres habilitats. D'acord amb aquesta realitat, els centres de formació de traductors han hagut d'adaptar els seus plans d'estudi per tal d'oferir als futurs traductors una formació que satisfaci les necessitats reals del mercat en el qual s'inseriran (Colominas & Badia, 2001). Al mateix temps, però, com dèiem més amunt aquesta nova realitat també ofereix al futur traductor noves possibilitats. La fragmentació del procés de traducció multiplica els possibles perfils professionals del traductor en la mesura que crea perfils especialitzats en aspectes determinats. Dit amb altres paraules, el traductor ja no ha de ser aquell professional polivalent i multifacètic d'antuvi que havia de saber de tot, sinó que pot esdevenir un bon especialista en algun dels aspectes destacats en aquest article: gestió de projectes, gestió de dades, terminologia, revisió i correcció de documents, redacció de documents tècnics... i evidentment, traducció. Crec que els avantatges, des de tots els punts de vista, d'aquest procés d'especialització són més que evidents.

Bibliografia

Colominas, C. Badia, T (2001). "Elementos Curriculares en los Planes de Estudio de Traducción: Presentación de proyecto Letrac". Actas de los IV Encuentros Alcalaínos de Traducción, Universidad de Alcalá, Alcalá, 2001.

Lauscher, S. (2000). "Translation Quality Assessment. Where Can Theory and Practice Meet?", *The Translator*, vol.6, no.2, 149-168.

Oliver González, A. (2004) 2004. *Qualitat i traducció*. Llengua i ús. Revista tècnica de política lingüística. Número 29.

Rico Pérez. C. (2002). "Translation and Project Management", *Translation Journal*.2002 <http://accurapid.com/journal/22project.htm>

Sprung, R. C. (2000) (ed.). *Translating into Success. Cutting-edge strategies for going multilingual in a global age*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.